1.2. Ravinin Zabtı

Bir ravinin rivayetinin kabul edilebilmesi için sadece kimlik ve kişilik bakımından güvenilir olması yeterli değildir. Ravinin adalet sıfatına sahip olması, aranan şartların sadece bir kısmını oluşturur. Çünkü ravi, dürüst olmasına rağmen, hafızası zayıf olabilir ya da hadis rivayeti konusunda dikkatli ve titiz davranmıyor olabilir. Böyle bir durumda adaletli de olsa o raviden hadis alınmaz.

BİLGİ KUTUSU

Ravileri adalet ve zabt bakımından değerlendiren ilim dalına Cerh ve Ta'dil ilmi denir. Cerh ve ta'dil alanında yazılmış çok sayıda eser vardır. Bu eserlerde hadis rivayetiyle az da olsa ilgilenmiş binlerce ravinin adalet ve zabt düzeyleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

Bir ravinin hadis rivayetinin geçerli olabilmesi için hafızasının gücü, hadis rivayetindeki dikkat ve titizliği ile ilgili de birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

a. Hafızası güçlü olmalıdır: Hadisleri iyi ezberlemesi, ezberlerini koruyabilmesi oldukça önemlidir. Çeşitli zamanlarda naklettiği hadisler arasında farklılıklar meydana gelmişse ya da rivayet ettiği hadisler kendi akranlarının rivayet ettikleri ile çelişiyorsa, bu durumda ha-

fızasının zayıf olduğu anlaşılır. Çokça hata yapan, rivayetlerinde çelişkilere düşen, güvenilir ravilerin rivayetlerine aykırı hadisler nakleden ravi tenkid edilir ve rivayetleri reddedilir.

b. Kitabını (defterini) korumalıdır: Ravi, öğrendiği hadisleri yazdığı defteri (ya da kitabı) iyi korumalıdır. Hadis yazdığı defteri kaybetmemeli, herkese emanet etmemelidir. Defteri yanmaktan, çalınmaktan korumaya çalışmalıdır. Herhangi birinin, defterine ilaveler yapmasına ya da defterden bir şeyler silmesine fırsat vermemelidir. Eğer dikkatsiz davranır ve bu nedenle hadis yazdığı defter zarar görürse, ravi eleştirilir, rivayetleri sahih (güvenilir) olma özelliğini kaybeder.

c. Uyanık olmalıdır: Hadis nakleden ravi dalgın ve dikkatsiz olmamalıdır. Kendi rivayet ettiği hadisi, başka ravilerin rivayet ettiği hadislerden ayıramayan kişiler dikkatsizlikleri yüzünden eleştirilmiş, rivayetleri sahih kabul edilmemiştir. Rivayetinde tereddüt gösteren, kendi aktardığı haberden emin olamayan, başkaları tarafından kolayca aldatılan kişilerin rivayetleri güvenilir olma özelliğine sahip değildir.

d. Hadisin anlamını korumalıdır: Ravi hatırlayamadığı bir sözcüğün yerine eş anlamlı olan bir başka kelime kullanabilir. Ancak rivayet esnasında anlamı bozacak, daraltacak, değiştirecek başka kelimelere veya ifadelere yer verirse o zaman bu ravi tenkid edilir. Bu kişinin rivayetlerine kuşku ile yaklaşılır.

Bu dört özellik ile ilgili “zabt” terimi kullanılır. Bu özelliklere sahip olan hadis ravisi zabt sahibi (zâbıt) kabul edilir. Ancak bu özelliklerden herhangi biri ile ilgili eksikleri varsa o takdirde zabt bakımından kusurlu olur. Zabtı eksik olan ravinin rivayeti de güvenilir kabul edilmez.

Bir ravi zabt niteliğine zarar verecek bazı kusurlara sahip olursa o ravinin zabt vasfı zedelenmiş olur ve hadisi ya reddedilir ya da zayıf kabul edilir.

Hadis ravilerini adalet ve zabt bakımından inceleyen cerh ve tadil eserlerinden biri.

YORUMLAYALIM

Sahabeden Abdullah b. Abbas (v. 68/687) şöyle demiştir:

“Uyanık olmayan, kapılgan/gafil raviden hadis yazılamaz.”

(Hatib el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 148.)

Abdullah b. Abbas’ın bu sözünü dikkate alarak, ravi tenkidi ile ilgili prensiplerin belirlenmeye başladığı dönemin özelliklerini yorumlayalım.

Zabt vasfını zedeleyen ya da bozan vasıfları şöyle sıralayabiliriz:

a) Çokça yanılmak: İnsan yaratılışı gereği hata yapabilir, unutabilir. Ancak bir ravinin hataları doğrularından fazla ise bu durumda ravi şiddetle tenkid edilir. Zabtı olmadığı için rivayeti de terk edilir.

b) Dikkatsizlik: Bir ravinin dikkatsiz, gafil, kapılgan olmasıdır. Mesela kendi defterindeki rivayetleri bir kenara bırakıp kendisine telkin edilenleri aktarması bir gaflet/dikkatsizliktir. Bu da zabtı zedeleyen ağır bir kusurdur.

DEĞERLENDİRELİM

İmam Mâlik, Mescid-i Nebevî'yi göstererek şöyle demiştir:

"Şu direklerin dibinde 'Resulullah şöyle buyurdu' diyen yetmiş kişi ile karşılaştım. Hangisine hazineyi teslim etseniz gözünüz arkada kalmazdı. Ama bu işin ehli olmadıkları için hiçbirinden hadis almadım."

(Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye, s. 159.)

İmam Mâlik'in bu sözünü ravinin adaleti ve zabtı kavramları çerçevesinde değerlendirelim.

c) Vehim: Ravinin hadis rivayet kurallarını bilmeden hatalar yapmasıdır. Mesela peygamberimizin sözünü sahabe sözü gibi nakleder ya da tam tersini yapabilir, sahabeye ait bir sözü peygamberimizin bir hadisiymiş gibi aktarabilir. Vehim de zabt vasfını olumsuz etkiler

d) Güvenilir ravilere muhalefet: Bir ravinin aktardığı haber güvenilir ravilerin aktardığı habere aykırı ise bu durum da o ravinin tenkid edilme sebebidir. Güvenilir ravilere muhalefet eden kişiler zabt bakımından kusurlu sayılır.

e) Hafıza zayıflığı: Ravinin hafızası zayıf biri olması da zabt bakımından kusurlu sayılmasına sebep olur.

Bir hadisin senedinde kaç ravi varsa bu ravilerin her biri hem adalet hem de zabt bakımından kusursuz olmalıdır. Aksi takdirde o sened problemli (zayıf) bir sened olur.

Bir ravinin güvenilir olabilmesi için hem adalet hem de zabt ile ilgili özelliklere sahip olması gerekir.

Hadisin ravileri bu özellikler bakımından değerlendirildiğinde sened tenkidi önemli ölçüde tamamlanmış olur.

Ravinin adaleti

- Müslüman olmak
- Akıllı olmak
- Büluğ çağına erişmiş olmak
- Fasık olmamak
- Saygın olmak

Ravinin Zabtı

- Hafızası güçlü olmalı
- Defterini korumalı
- Uyanık ve dikkatli olmalı
- Hadisin anlamını korumalı

Adalet **Zabt** **Güven**